

Relansarea agendei europene a Republicii Moldova după un deceniu de la lansarea Parteneriatului Estic

Ludmila Nofit
Asociația pentru Politica Externă din Moldova
Iunie 2021

- *Parteneriatul Estic a fost un proiect ambițios al UE într-un anumit context politic și perioadă de timp. Consensul general al UE asupra PaE este că a funcționat destul de bine până acum, fiind îndeplinite o parte din obiectivele sale procedurale: semnarea AA și crearea ZLSAC cu trei dintre cele șase țări partenere.*
- *PaE a fost tratat mai mult din perspectiva instituțională-legală, fără a lua în considerare rolul factorului geopolitic. Crizele politice interne și impactul evoluțiilor regionale au creat un spațiu de interes sporit pentru activizarea unor părți terțe în regiunea est-europeană.*
- *Având în vedere complexitatea situației politice, economice și de securitate la nivel regional și național, este necesară o mobilizare a grupului țărilor asociate în direcția utilizării tuturor instrumentelor și mecanismelor pentru a asigura o asociere profundă economică și politică cu UE.*
- *De la lansarea PaE, implementarea AA și crearea zonei de liber schimb, RM a obținut o serie de beneficii în pofida mai multor impedimente. Totodată, s-a demonstrat că modelul de dezvoltare europeană este unul implicit și firesc pentru RM. Lipsa unei clase politice veritabile care ar susține eforturile de democratizare și europenizare a țării, cu respectarea plenară a angajamentelor asumate în conformitate cu AA, a devenit o problemă cronică.*
- *Miza alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie curent este una hotărâtoare. Iar procesul de creare a unei majorități parlamentare și stabilirea unui guvern va fi pe cât se poate de anevoios, considerând multitudinea de interese ale unor partide politice. Cert este faptul că RM are nevoie de o coeziune puternică socială și politică în vederea edificării unui stat rezilient.*

Introducere

Ancorarea Republicii Moldova în dezvoltarea vectorului european i-a permis să înregistreze rezultate preponderent pozitive, angajând societatea într-un val plin de speranțe legate de perspectiva integrării europene. Entuziasmul a fost treptat spulberat de interesele obscure ale unor forțe politice, lăsând loc pentru intensificarea crizelor politice și polarizarea nejustificată a societății RM. În consecință, s-a ajuns la reluarea dilemei de alegere în termeni de opțiune geopolitică: integrarea europeană sau eurasiatică, pe larg utilizată în discursurile unor figuri politice de la Chișinău. Cu toate acestea, potrivit datelor Barometrului de opinie publică prezentate în luna februarie curent, observăm că aderarea la Uniunea Europeană este susținută de 42,6% de respondenți, în timp ce opțiunea Uniunii Eurasiatice a fost selectată de 26,7% de persoane.¹ De cealaltă parte, aceeași sursă enumeră corupția, conflictul transnistrean, situația economică din țară inclusiv capacitatea insuficientă a guvernării de a face față situației, ca fiind principalele obstacole în procesul de integrare europeană.

Participarea Republicii Moldova în cadrul Parteneriatului Estic a jucat un rol crucial în dezvoltarea parcursului european al țării, care în ultima perioadă de timp a fost eclipsat de mai multe eșecuri din partea autorităților de la Chișinău. În cele din urmă, rezultatele alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie curent vor influența nemijlocit relațiile de cooperare ale RM cu UE, pe de o parte; precum și viziunea UE privind viitorul cadru de cooperare al PaE și țările sale partener, pe de altă parte.

Parteneriatul Estic după un deceniu de la lansare: beneficii pentru Republica Moldova

Având în vedere că Europa de Est și Caucazul de Sud sunt, adesea, considerate regiuni "patentate apriori" de interesele Federației Ruse, lansarea Parteneriatul Estic a fost, fără îndoială, o inițiativă ambițioasă. PaE reprezintă, în mod cert, o alternativă a modelului sovietic de dezvoltare pentru cele șase țări partener și, în același timp, o opțiune de diminuare a sferei de influență rusă în regiune. În pofida, mai multor impedimente politice, rezultatele obținute de la începutul lansării acestei inițiative comune au contribuit efectiv la avansarea procesului de transformare a Republicii Moldova, chiar și sub presiunea politică și economică din partea Federației Ruse.

Semnarea Acordului de Asociere, liberalizarea regimului de vize și lansarea procesului de creare a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) cu UE sunt cele mai importante realizări obținute de Republicii Moldova (RM) în cadrul Parteneriatului Estic (PaE). Acordul de Asociere a aprofundat dialogul politic și a extins parteneriatul RM cu UE în noi domenii de cooperare. Datorită regimului liberalizat de vize, lansat la 28 aprilie 2004, peste 2 milioane de cetățeni moldoveni au călătorit, până în prezent, în spațiul european în baza pașaportului biometric². ZLSAC dintre UE și Moldova reprezintă un atu important pentru dezvoltarea unei economii sustenabile, moderne și competitive. Avantajele ZLASC sunt valorificate prin accesul privilegiat a serviciilor și produselor pe piața europeană, în paralel cu implementarea unor reforme aferente infrastructurii calității și alinierea la standardele și cerințele comunitare. Debutul implementării prevederilor zonei de liber schimb a fost unul anevoios pentru autoritățile de la Chișinău și producătorii autohtoni, confruntându-se cu o serie de dificultăți economice, tehnice și politice. Totuși, a urmat o creștere treptată a exporturilor pe piața UE, înregistrând rezultate preponderent pozitive în acest sens. În cele din urmă, Uniunea Europeană a devenit partenerul principal comercial al Republicii Moldova cu o pondere de peste 65% din totalul de exporturi ale acesteia.

¹ Rezumat de presă, Barometrul Opiniei Publice, februarie 2021, <https://bit.ly/328SyJq>

² Facts and figures about the EU-Moldova relationships, <https://bit.ly/3mFdEbS>

Criza pandemică a afectat întreaga economie globală inclusiv performanțele economice ale Moldovei cu UE. Astfel volumul total al exporturilor RM pe piața UE în 2020 a constituit 66,7%, cu 6,9% mai puțin decât în 2019³. Cu toate acestea, potrivit experților potențialul de export al Republicii Moldova în UE este valorificat în proporție de cca 41% pentru produsele agroalimentare și 48% pentru produsele non-agricole.⁴ Iar în condițiile actualei crize pandemice și economice, există o necesitate stringentă de valorificare a întregului potențial oferit de ZLSAC, care ar facilita inclusiv procesul de redresare economică a RM prin îmbunătățirea infrastructurii de asigurare a calității produselor.

Totodată, în ultimii 15 ani, au fost direcționați peste 60 milioane de euro pentru susținerea a peste 17 mii de întreprinderi mici și mijlocii din Moldova. Suportul UE s-a materializat prin accesul la granturi și împrumuturi, asistență tehnică și consiliere în vederea modernizării și dezvoltării mediului de afaceri din RM. De exemplu inițiativa europeană "EU4Business"⁵ a permis crearea a cca 21,000 de locuri de muncă în țară, precum și 10 incubatoare de afaceri în diferite localități ale Republicii Moldova. Iar în 2020 a fost lansat un nou program de asistență europeană privind stimularea economică sustenabilă și inclusivă în regiunile localităților Ungheni și Cahul, în cadrul programului "EU4Moldova: Focal Region".⁶ Evident că sunt necesare mai multe eforturi conjugate în vederea valorificării accesului business-ului mic și mijlociu autohton pe piața UE, precum și oferirea instrumentelor de finanțare în procesul de transpunere a standardelor de calitate, fiind concentrate pe ramuri ale economiei și pe produse cu o rată mai mare de profitabilitate.⁷

Având în vedere vulnerabilitățile sectorului energetic al Republicii Moldova, alegerea opțiunii de integrare la piața energetică europeană reprezintă un pas important pentru sporirea securității energetice și diversificarea surselor de aprovizionare. În cele din urmă, Moldova a devenit parte în 2009 a Tratatului de constituire a Comunității energetice, prin care și-a luat angajamentul să asigure armonizarea cadrului politic și normativ energetic cu acquis-ul comunitar; în 2015 a aderat la Inițiativa de conectare a rețelelor de gaze în Europa Centrală și de Sud-est (CESEC); iar în 2017 a semnat Acordul privind condițiile de interconectare a sistemului energetic al RM cu cel al Europei continentalele (sistemul ENTSO-E), favorizând transparența și concurența în acest domeniu. Ratificarea în 2019 de Parlamentul RM privind Acordurile de finanțare cu Asociația Internațională cu referire la dezvoltarea sistemului electroenergetic, va contribui la interconectarea rețelei de energie electrică a Moldovei cu cea a României. Ceea ce înseamnă construcția liniei electrice LEA 400kv Chișinău-Vulcănești-Isaccea (România) și LEA 400kv Bălți.

De asemenea, conectarea la gazoductul Iași-Ungheni-Chișinău, care este de o importanță strategică, oferă RM căi și furnizori alternativi de resurse energetice. De menționat că la începutul lunii martie curent, ANRE a aprobat și a înaintat pentru avizare Secretariatului Comunității Energetice hotărârea⁸ privind certificarea provizorie a SRL "Vestmoldtransgaz", operator al sistemului de transport al gazelor naturale care deține gazoductul respectiv. Procedura în cauză constă în asigurarea condițiilor de neadmitere din partea operatorului sistemului de transport a unui comportament discriminatoriu între utilizatorii sau categoriile de utilizatori de sistem.

Un alt beneficiu al cooperării RM-UE ține de instituirea în 2005 a Misiunii EUBAM, oferind suport în aplicarea managementului integrat al frontierei de stat, consolidarea cooperării transfrontaliere, dar și asimilarea normelor și procedurilor vamale conform standardelor europene. Grație expertizei

3 Comerțul internațional cu mărfuri al Republicii Moldova în anul 2020, Biroul de statistică, Februarie 2021, <https://bit.ly/3iiowfo>

4 Vadim Gumene, Oportunitățile DCFTA în contextul crizei pandemice: cum DCFTA poate amortiza șocurile și consolida reziliența? p.3, Decembrie 2020, Expert Grup, <https://bit.ly/2RyGf7d>

5 EU4Business Moldova, <https://eu4business.md/>

6 EU Focal Regions: Cahul and Ungheni, inclusive economic empowerment of focal regions in the Republic of Moldova, <https://bit.ly/3tgEcCz>

7 Raport alternativ - Acordul de Asociere UE- Republica Moldova la 6 ani de implementare: progrese, constrângeri, priorități, IPRE, Octombrie 2020.

8 ANRE a aprobat certificarea provizorie a companiei „Vestmoldtransgaz”, care deține gazoductul „Iași-Ungheni-Chișinău”, 3 martie 2021, Radio Chișinău, <https://bit.ly/3ikhUxd>

considerabile a Misiunii a fost posibilă consolidarea capacităților operaționale și instituționale a serviciilor specializate din Moldova și Ucraina privind gestionarea eficientă a frontierei, în special, combaterea infrafracțiunilor transfrontaliere, dar și extinderea controlului comun al frontierei dintre cele două țări. De asemenea, datorită suportului UE și Misiunii EUBAM a fost lansat în 2019 punctul de contact comun Palanca, astfel fiind posibilă efectuarea schimbului de date între autoritățile de frontieră ale RM și Ucrainei cu privire la fluxul de persoane și vehicule. Totodată, în 2020 EUBAM a facilitat activitățile de coordonare dintre Moldova și Ucraina cu referire la inițierea controlului comun deplin în punctele de trecere a frontierei Cuciurgan-Pervomaisk (pe segmentul transnistrean) și Giurgiulești-Reni.⁹

Conectarea la PSAC are un dublu impact pentru Republica Moldova - de a contribui la menținerea securității, precum și consolidarea propriilor capacități instituționale de securitate și apărare. Prin rezultate modeste dar importante, Moldova preia treptat rolul de "furnizor de securitate", participând în cadrul misiunilor și operațiunilor UE de gestionare a crizelor, cum ar fi în misiunile din Mali (2014, 2016, 2018 și 2019) și Republica Centrafricană (2015-2016)¹⁰. În 2017, Republica Moldova a semnat cu Uniunea Europeană Acordul privind procedurile de securitate și schimb de informații clasificate, care prezintă un pas important în crearea unui spațiu sigur a securității informațiilor pe fondalul intensificării provocărilor și amenințărilor hibride în regiune.

Uniunea Europeană și-a demonstrat angajamentul său constant față de țările partenere, venind cu un răspuns de urgență în contextul răspândirii pandemiei inclusiv în regiunea est-europeană. Astfel prin intermediul pachetului de sprijin european "Echipa Europa" în valoare de 1 miliard de euro¹¹, statele PaE ar urma să beneficieze de asistența necesară în sectoarele grav afectate de COVID-19. Pe lângă aceasta, toate țările partenere au recepționat ajutor umanitar din partea UE sub formă de echipament, tehnică și alte produse medicale de protecție.

Adițional la acest pachet de sprijin anti COVID-19, Parlamentul european a adoptat în luna mai 2020 decizia de a susține condiționat Republica Moldova prin intermediul programului de asistență macro-financiară în valoare de 100 milioane de euro. Un împrumut acordat pentru acoperirea necesităților bugetare și depășirea consecințelor economice-pandemice. Acordul respectiv a fost ratificat de Parlamentul Republicii Moldova la 10 septembrie 2020¹², prin care și-a asumat angajamentul să respecte câteva condiționalități privind climatul de afaceri, buna guvernare, lupta împotriva corupției și gestionarea finanțelor publice. Debursarea primei tranșe nu este condiționată spre deosebire de cea de-a doua. Iar aici există o doză de incertitudine, așa cum declara expres Ambasadorul UE la Chișinău Peter Michalko că: "trebuie să existe voință politică puternică și instituții care pot să ia aceste decizii,"¹³ făcând aluzie la criza politică instituțională din Republica Moldova. Pentru a accesa cea de-a doua tranșă, RM trebuie să aprobe legile necesare convenite de comun acord.

De asemenea, la 1 iunie curent Comisia Europeană a aprobat un plan de recuperare economică pentru Moldova în valoare de 600 milioane de euro,¹⁴ bani oferți sub formă de granturi, asistență macro-financiară și investiții. Condiționalitatea cărora, la fel, este legată de continuarea reformelor în special în domeniul justiției, combaterea corupției și investigarea fraudei bancare.

9 EUBAM Annual Report 1 December 2019 - 30 November 2020, pag. 18, <https://bit.ly/3uECz1r>

10 Politica Europeană și de Securitate Comună, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova, <https://bit.ly/3dRsmIA>

11 The EU's response to the coronavirus pandemic in the Eastern Partnership, <https://bit.ly/2OlrVb5>

12 A fost ratificat Memorandumul cu UE privind asistența macrofinanciară, în Ziarul de Gardă, 10 septembrie 2020, <https://bit.ly/3skHu6Q>

13 Peter Michalko, despre cea de-a doua tranșă din asistența macrofinanciară. Sunt 6 condiționalități. Așteptăm să fie îndeplinite. TVR Moldova, 13 aprilie 2021, <https://bit.ly/3sdRD55>

14 Planul de recuperare economică al UE pentru R.Moldova, 4 iunie 2021, Radio Chișinău, <https://bit.ly/3iiZ8Gy>

Provocările Republicii Moldova în procesul de relansare a agendei europene

Integritatea și independența sectorului de justiție a Republicii Moldova continuă să reprezinte o adevărată provocare. De altfel un oficial al UE menționase că "agenda integrării europene a Republicii Moldova este văzută ca un șir de speranțe și dezamăgiri"¹⁵, lăsând să se subînțeleagă că există un efect de oboseală din partea Uniunii Europene în raport cu procesul de reformare a RM. Progresele modeste înregistrate în domeniul justiției, cum ar fi: elaborarea și consultarea publică a proiectului noii Strategii pentru asigurarea independenței și integrității sectorului Justiției pentru anii 2021-2024, precum și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia¹⁶, au fost umbrite de o serie de iregularități. De exemplu procesul de alegere și numire a Procurorului General în 2019, care nu a corespuns rigorilor Constituției RM, sau desemnarea a patru membri a CSM într-un mod netransparent și contrar recomandărilor Comisiei de la Veneția, sau aplicarea ineficientă a instrumentelor de control a integrității judecătorilor la diverse etape din cariera acestora etc.¹⁷

Corupția endemică rămâne a fi una dintre principalele impedimente în dezvoltarea Republicii Moldova. În prezent există Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020, care este realizată în proporție de 45% conform datelor prezentate de CNA pentru anul 2020. Astfel au fost implementate 56 de acțiuni din cele 127 planificate, alte 50 de acțiuni sunt parțial realizate, iar 9 nu au fost realizate.¹⁸ Totuși, rezultate calitative cu impact și de durată lipsesc, iar indicele percepției corupției în Republica Moldova pentru anul 2020 confirmă acest fapt – atribuindu-i un scor de 33 puncte din totalul de 100, fiind clasată pe locul 115 din 180, comparativ cu România care se poziționează pe locul 69.¹⁹

După șase ani de la săvârșirea "furtul secolului", constatăm că procesul de investigare este unul anevoios și fără finalitate, adică beneficiarii furtului nu au fost încă pedepsiți. Asta deși, în toamna anului 2020 Procurorul General al RM a declarat public că beneficiarul efectiv al fraudei este fostul lider democrat Vladimir Plahotniuc. De cealaltă parte, asistăm la tergiversarea procesului de judecată unde este vizat oligarhul Ilan Shor, fiind și el învinuit de implicarea în fraudă bancară. Cât privește recuperarea mijloacelor financiare, în anul 2020 au fost recuperați 190 de milioane MDL potrivit raportului BNM.²⁰ Însă în viziunea experților este o sumă destul de mică, acumulată doar din rambursarea creditelor, vânzarea activelor și datorii debitoare, nu și din banii furați.

O altă provocare sunt amenințările hibride care s-au intensificat, mai ales, în perioada pandemică, subminând plenar securitatea informațională a Republicii Moldova. Având în vedere că în 2018 a fost aprobată Strategia securității informaționale a RM pentru anii 2019-2024 și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia²¹, totuși, capacitățile instituționale, tehnice și financiare sunt limitate pentru a stabili un mecanism complex de prevenire, contracarare și diminuare a amenințărilor hibride. Dovadă a acestui fapt este dezinformarea în masă a societății moldovenești pe timp de pandemie, iar eforturile autorităților în acest sens s-au redus la blocarea unor portaluri online considerate că distribuiau știri false.

15 Peter Michalko, Șeful Delegației UE la Chișinău, participarea la Forumul privind integrarea europeană a Republicii Moldova, 8 decembrie 2020, organizat de Fundația Friedrich Ebert Stiftung și Asociația pentru Politică Externă în parteneriat cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova, <https://bit.ly/3qcPiVP>

16 Raport alternativ: Acordul de Asociere UE-RM la 6 ani de la implementare: progrese, constrângeri, priorități, IPRE, octombrie 2020.

17 Ibidem

18 Raportul de implementare a SNIA 2017-2020, <https://bit.ly/3cezMFT>

19 Corruption perception index, Moldova, 2020, Transparency International, <https://bit.ly/3fJNOBN>

20 Informația aferentă procesului de lichidare a Băncii de Economii S.A., BC „BANCA SOCIALĂ” S.A. și B.C. „UNIBANK” S.A. la situația din 31.12.2020, Banca Națională a Moldovei, <https://bit.ly/2STAMbA>

21 Hotărâre Nr. 257 din 22-11-2018 privind aprobarea Strategiei securității informaționale a Republicii Moldova pentru anii 2019-2024 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, Publicat : 18-01-2019 în Monitorul Oficial Nr. 13-21 art. 80, <https://bit.ly/3fPS2Yn>

Lipsa unei viziuni strategice la nivel național privind reglementarea conflictului transnistrean și reintegrarea țării reprezintă în continuare un subiect deschis, care devine actual pe agenda conducerii RM în cazul alegerilor sau atunci când autoritățile de la Tiraspol zădărnicesc procesul de reglementare. Restricționarea liberei circulații sub pretextul măsurilor anti-Covid 19, instalarea ilegală a posturilor de control fixe și mobile în preajma localităților controlate de Chișinău sau efectuarea unor exerciții militare de către forțele militare din regiune, sunt câteva din acțiunile care sfidează în mod abuziv întreg procesul de negocieri.

În prezent, miza Uniunii Europene și a altor parteneri strategici este desfășurarea liberă și corectă a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie curent. Astfel spus, susținerea RM din partea UE este strict condiționată de supremația legii și respectarea standardelor democratice, fiind puse mari speranțe pe formarea unei majorități parlamentare și a unui guvern dedicat reformelor și transformărilor veritabile.

Cadrul extern și perspectivele Parteneriatului Estic pentru următoarea perioadă

Anexarea Crimeii de către Federația Rusă în 2014, urmat de războiul continuu din Ucraina, relațiile ostile dintre UE și Federația Rusă, Brexit-ul, ultimele evoluții din Belarus, escaladarea conflictului din Nagorno-Karabah în toamna anului trecut, precum și criza pandemică sunt doar câțiva factori care au scos în evidență vulnerabilitățile UE, în special, în raport cu țările din spațiul Europei de est, ridicând mai multe semne de întrebare legate de perspectivele Parteneriatului Estic în viitorul apropiat. În plus, s-a demonstrat că în viziunea UE conceptul de stabilitate regională, unul dintre pilonii PaE, nu a rezonat cu înțelegerea țărilor partenere care se pliază cu un mecanism complex de menținere a securității în condițiile intensificării amenințărilor hibride și militare din partea Federației Ruse. Asocierea instituțională cu UE a generat o serie de beneficii, dar în același timp sacrificii considerabile din partea unor state partenere, cum ar fi cazul Ucrainei.

Luând în considerare obiectivul PaE de creare a unui cadru politic unic pentru toate țările partenere nu a fost pe deplin realizat, în opinia unor experți aceste țări pot fi divizate în trei categorii.²² Prima include țările asociate - Moldova, Georgia și Ucraina, care pot fi considerate "frunțase" la capitolul intensificării dialogului politic și economic cu UE. În continuare, este Armenia care a ratificat în 2018 acordul extins și consolidat strategic, oferindu-i o oarecare libertate de dezvoltare a cooperării cu UE, în pofida crizei politice interne și presiunii factorului rusesc. A treia categorie cuprinde Azerbaidjan și Belarus – țări partenere interesate mai mult de oportunitățile economice ale PaE, decât de intensificarea dialogului politic. Prin urmare, viitorul cadru de cooperare al Parteneriatului ar trebui să ia în considerare aceste trăsături distinctive și să aplice o politică incluzivă și diferențiată în raport cu țările partenere asociate.

În cele din urmă, Comisia Europeană a lansat în luna mai 2019 consultări extinse pe marginea viitorului PaE²³ cu implicarea tuturor actorilor relevanți, fiind conturate câteva idei printre care:

- țările asociate au așteptări foarte mari pe anumite sectoare acoperite de AA și ZLSAC în vederea atingerii potențialului lor maxim;
- cooperarea bilaterală rămâne a fi principala modalitate de a asigura o abordare individuală dintre UE și fiecare țară parteneră;
- implementarea acordurilor bilaterale va fi accelerată și completată în baza unei cooperări sectoriale profunde și intensificări a colaborării dintre țările partenere interesate;

²² *Lessons learnt from the Eastern Partnership*, Gwendolyn Sasse, 2 May 2019, *New Eastern Europe*, <https://cutt.ly/ev9F5ju>

²³ *Joint communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions*, European Commission, 18 March, 2020, Bruxelles

- UE va continua să ofere sprijin în forurile bilaterale, regionale și multinaționale, inclusiv asistență sectorială direcționată, în conformitate cu principiile incluziunii și diferențierii;
- în plus, Parteneriatul Estic va continua să fie flexibil și incluziv pentru a aborda împreună provocările comune dintr-o gamă largă de domenii, favorizând integrarea regională a țărilor partenere.

În scopul pregătirii declarației comune finale a UE, care va reflecta și foaia de parcurs a viitorului PaE, prezentată la summit-ul planificat din toamna acestui an, Comisia Europeană a publicat principalele obiective²⁴ identificate pe termen-lung ca urmare a consultărilor inițiate, accentuând necesitatea de consolidare a rezilienței sectoriale: *economii reziliente, durabile și integrate; instituții responsabile, statul de drept și securitate; reziliența în materie de mediu și climă; transformare digitală rezilientă; și societăți reziliente, echitabile și favorabile incluziunii.*

De cealaltă parte, reprezentanții societății civile din Moldova, Georgia și Ucraina împreună cu experții din statele membre UE au elaborat un *non-paper*²⁵ menit să contribuie la consolidarea rezultatelor existente și stabilirea de noi obiective mai ambițioase în cadrul PaE. Documentul respectiv accentuează necesitatea unei voințe politice puternice și consecvente a clasei politice pro-reforme în țările asociate, dar și sprijinul indispensabil al UE în acest proces. Totodată, *non-paperul* setează separat ca domeniu de intervenție, pe lângă cele cinci enumerate de UE, consolidarea cooperării în materie de securitate. Printre recomandările elaborate pe acest subiect ține de *lansarea Pactului de securitate al PaE pentru întărirea securității regionale; crearea birourilor de legătură în domeniul de informații și securitate în Moldova și Georgia; sporirea colaborării pe direcția securității cibernetice; dezvoltarea cooperării militare "soft", precum și dezvoltarea unor mecanisme naționale de combatere și prevenire a amenințărilor hibride de securitate etc.*

În februarie 2021, Miniștrii de externe a Republicii Moldova, Georgiei și Ucrainei au adresat o scrisoare comună UE, enunțând necesitatea unui format ambițios de cooperare în cadrul PaE, care se fie flexibil, diferențiat și adaptat realităților următorului deceniu²⁶. Documentul accentuează rolul UE în facilitarea integrării țărilor asociate la piața internă europeană prin crearea unor instrumente adiționale, extinderea ariilor de colaborare existente (transport, energie, justiție, economia verde, comunicarea strategică, sistemul de sănătate etc.), dar și identificarea altor noi cu referire la sporirea cooperării în sectorul de securitate.

Intensificarea colaborării în materie de securitate dintre țările PaE, în special, cele asociate, cu UE și statele sale membre reprezintă un deziderat inevitabil pe fundalul militarizării regiunii Europei de Est. Motivele de ezitare de a implica activ statele partenere în diverse programe europene de securitate și apărare sunt evidente – prezența factorului rusesc și "încercarea de a menține o balanță de putere în regiune", după cum susțin unii experți.²⁷ Cu toate acestea, o prezență indispensabilă a UE în spațiul PaE devine tot mai relevantă în scopul asigurării stabilității regionale prin consolidarea capacităților statelor est-europene nu doar din perspectiva social-economică și politică, ci și de securitate, informație și apărare.

În vederea avansării parcursului european, Moldova, Georgia și Ucraina tot mai mult acționează în unison pentru a promova principiul diferențierii în raport cu acestea, dar și pentru a seta un nou cadru de cooperare al PaE prin crearea unui format trilateral strategic. Deocamdată, la nivelul european un asemenea format de cooperare nu întrunește o susținere unanimă. În pofida acestui fapt, la 17 mai curent, miniștrii de externe a acestor țări asociate au stabilit cadrul normativ pentru implementarea

²⁴ *Ibidem*, pag.4

²⁵ *Non-paper: Livrabile post 2020 ale Parteneriatului Estic pentru cele trei țări asociate UE- Georgia, Moldova și Ucraina, 30 octombrie 2020*

²⁶ *Joint letter of Georgia, the Republic of Moldova and Ukraine on enhanced cooperation with the Associated Partners within the Eastern Partnership, 1 February 2021*

²⁷ *The best defence: Why the EU should forge security compacts with its eastern neighbours, Nicu Popescu, Gustav Gressel, ECFR. eu, 3 November 2020, <https://bit.ly/3sS2Qsn>*

eforturilor diplomatice comune, consultărilor trilaterale prin semnarea memorandumului de înțelegere privind cooperarea în domeniul integrării europene.²⁸

Anterior delegația lituaniană din cadrul Grupului Partidului Popular European din Parlamentul UE a promovat ideea formatului trilateral a țărilor asociate în cadrul unui *non-paper*.²⁹ Documentul se referă la crearea grupului Trio, susținând ideea unei abordări diferențiate a UE în cadrul viitorului PaE și prezentarea unei inițiative noi – "Strategia Trio 2030". Elementul inovativ constă în recomandarea ca UE să aplice principiul "mai mult pentru mai mult" nu doar în baza solicitării unor reforme anevoioase, ci treptat să ofere perspective clare grupului țărilor asociate. Inițiativa dată urmărește să devină un proces geopolitic susținut de UE, așa cum a fost în cazul Procesului de la Berlin pentru țările Balcanice.

În aceeași ordine de idei, Adunarea Parlamentară Euronest a adoptat în aprilie 2020 o rezoluție,³⁰ care recomandă un format extins a grupului trio prin elaborarea "Strategiei Trio Plus 2030 a PaE", la care s-ar alătura și Armenia. Documentul strategic se dorește a fi unul complementar instrumentelor PaE, astfel contribuind la îmbunătățirea eficacității politicilor Parteneriatului în regiune. Totuși, principiul abordării diferențiate în cadrul PaE, prin crearea unui format distinct pentru statele asociate, este privită, încă, cu o anumită doză de precauție la Bruxelles și de către unele statele membre ale UE, care fie nu doresc să creeze așteptări exagerate în statele asociate, fie vor să evite alienarea celorlalte trei state membre ale PaE (Armenia, Azerbaidjan și Belarus).

Concluzii și recomandări

Lansarea Parteneriatului Estic într-o perioadă de transformări continue în spațiul est-european a fost momentul decisiv de setare a viitorului model de dezvoltare a Republicii Moldova. Asistența tehnică și suportul constant oferit Moldovei de către UE și statele sale membre au jucat un rol crucial în implementarea reformelor sectoriale și asimilarea treptată a standardelor de calitate europene. Oportunitățile PaE au fost explorate în măsura în care mediul politic intern și extern era unul avantajos pentru ambele părți. Cert este faptul că avansarea procesului european de dezvoltare a RM este în strictă dependență de evoluția proceselor politice interne, în particular, depășirea crizelor democratice și instituționale. În același timp, viitorul cadru de cooperare a PaE rămâne a fi un element cheie, mai ales, pentru țările asociate a căror obiectiv strategic este apropierea de comunitatea europeană. Ca urmare a celor expuse putem remarca că europenizarea Republicii Moldova depinde de voința politică internă și deschiderea UE de a seta un format cadru avansat de cooperare cu statele PaE.

În cele din urmă, pot fi propuse următoarele recomandări:

- Depășirea crizei politice instituționale prin desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate libere și corecte; restabilirea statului de drept și independenței sistemului judiciar, precum și eradicarea clasei politice din RM;
- Voință politică și consecvență din partea viitoarei conduceri a RM în vederea impulsivării reformelor veritabile în domenii precum justiție, combaterea corupției, investigarea fraudei bancare cu pedepsirea celor vinovați și recuperarea banilor furați, adoptarea deplină a standardelor de calitate sectoriale, crearea unui climat investițional competitiv, sigur și eficient;
- Valorificarea la maxim a oportunităților oferite de ZLASC pentru redresarea economică post-

²⁸ Declarațiile pentru presă a ministrului de externe Aureliu Ciocoi după ceremonia de semnare a memorandumului de înțelegere între Republica Moldova, Georgia și Ucraina privind cooperarea în domeniul integrării europene, 17 mai 2021, MAEIE, <https://bit.ly/3cnqA29>

²⁹ *Non-paper on Trio Strategy 2030 on the future of the Eastern Partnership, Lithuanian Delegation of the EPP Group in the European Parliament, October 2019*

³⁰ Rezoluția Adunării Parlamentare Euronest referitoare la viitorul Strategiei Trio Plus 2030: construind un viitor al Parteneriatului Estic, Jurnalul oficial al Uniunii Europene, 24 aprilie 2020

pandemică, în special pentru dezvoltarea unei economii sustenabile și inovative, racordate la noile realități și provocări;

- Susținerea din partea UE a societății civile, mass-mediei independente, autorităților publice locale pro-europene prin intensificarea programelor de asistență și suport în scopul consolidării capacităților instituționale și participării active în procesele decizionale la toate nivelurile;
- Dezvoltarea și consolidarea parteneriatelor intersectoriale dintre OSC-uri, APL-uri și instituțiile media independente din RM cu cele din statele asociate și țările membre ale UE prin efectuarea unui schimb de experiență și bune practici, realizarea de proiecte comune pentru consolidarea principiilor buneii guvernări conform prevederilor AA;
- Instituționalizarea grupului țărilor asociate "Trio" – Moldova, Georgia și Ucraina, în cadrul viitorului Parteneriat Estic în scopul avansării asocierii politice și economice cu UE și statele sale membre;
- Consolidarea dimensiunii de securitate a PaE, care va intensifica cooperarea UE cu Georgia, Moldova și Ucraina în domenii precum: eficientizarea securității cibernetice, modernizarea serviciilor de informații și consolidarea capacităților militare de apărare.

Lista de abrevieri

AA	Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova
ANRE	Agenția Națională de Reglementare Energetică a Republicii Moldova
APL	Autorități Publice Locale
BOP	Barometrul de Opinie Publică
CC	Curtea Constituțională a Republicii Moldova
CSM	Consiliul Suprem al Magistraturii
Misiunea EUBAM	Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina
ONG	Organizație non-guvernamentală
OSC	Organizațiile Societății Civile
PaE	Parteneriatul Estic
PEV	Politica Europeană de Vecinătate
PSAC	Politica de Securitate și Apărare Comună
PSRM	Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
RM	Republica Moldova
Statele/țările partenere	țările din cadrul Parteneriatului Estic: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina
UE	Uniunea Europeană
ZLSAC	Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător

Despre autor:

Ludmila Nofit și-a început activitatea în cadrul Asociației pentru Politică Externă (APE) în 2018 în calitate de coordonatoare de programe. Ea deține o experiență bogată în managementul proiectelor naționale și regionale. De asemenea, este autoarea a câtorva materiale analitice despre politica externă și securitate a RM, relațiile de cooperare cu UE, rolul instituțiilor mass-media etc. Ludmila Nofit a ocupat funcția de director executiv interimar APE în perioada iulie 2019 - martie 2020. Anterior, a activat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova. Principalele subiecte pe care le-a gestionat au fost cooperarea R. Moldova cu OSCE, procesul de reglementare a conflictului transnistrean și monitorizarea evoluțiilor de securitate la nivel regional și internațional. Ludmila Nofit a participat activ în diverse programe și instruirii tematice oferite de ODIHR / OSCE, Academia Diplomatică din Viena, UN Women, Institutul Clingendael, NATO, RoAID, UNDP etc. Ea deține un master în domeniul relațiilor internaționale și științe politice, la Academia de Administrare Publică.

Despre organizație:

Asociația de Politică Externă (APE) este unul dintre principalele think-tankuri din Moldova în domeniul politicii externe. APE își propune să susțină procesul de europenizare și integrare europeană a Republicii Moldova, precum și soluționarea transnistreană. APE a fost înființată în toamna anului 2003 de un grup de experți cunoscuți, personalități publice și foști oficiali și diplomați de rang înalt care au decis astfel să contribuie prin expertiza și experiența lor la o analiză cuprinzătoare a politicii externe a Republicii Moldova, precum și la formularea unei politici externe eficiente.

Informația și opiniile exprimate în acest material analitic aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fondului Mării Negre pentru Cooperare Regională al German Marshall Fund din Statele Unite ale Americii.

Studiu elaborat în cadrul proiectului "Moldova reality check - Study visit to Moldova for the US and European experts, journalists, and public officials", finanțat de Fondul Mării Negre pentru Cooperare Regională al German Marshall Fund din Statele Unite ale Americii și implementat de Asociația pentru Politică Externă din Moldova.